
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ НА

КУЛТУРАТА“

Р Е Ц Е Н З И Я

от проф. д. н. Иван Димов Кабаков

за дисертационния труд на Ива Стоянова Стоянова

на тема: **НАЦИОНАЛНИЯТ ИСТОРИЧЕСКИ РАЗКАЗ ЗА БЪЛГАРСКОТО
ВЪЗРАЖДАНЕ: РЕПРЕЗЕНТАЦИИ В НАЦИОНАЛНИЯ ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ**

за получаване на образователна и научна степен „доктор“ по професионално

направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки

Докторска програма „Книгознание, библиотекознание, библиография -

междусекторни ресурси: библиотеки-музеи-архиви“

1. Представяне на дисертанта.

Ива Стоянова Стоянова работи като уредник в отдела „Културно-просветно движение през Възраждането“ на Националния исторически музей. Дейностите и отговорностите, които има като уредник са свързани с теоретичното разработване на теми от Българското възраждане и музеологията; фондова и експозиционна дейности, работа с публики и медии. Преди заемането на тази позиция Ива Стоянова е работила до 2008 г. като уредник-екскурзовод в музей „Боянска църква“ и преподавател по български език и литература на ученици 5 – 7 клас в ЧПЕГ “Д-р Мария Монтесори”. Натрупаният опит от работата в различни организации и позиции са предпоставки за качествено осъществяване на предприетото изследване на репрезентациите на Българското възраждане в Националния исторически музей.

1.1. Образование и обучение.

Ива Стоянова е завършила Национален учебен комплекс по културата – София през периода 1982 г. – 1994 г., СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет „Славянски филологии“ като магистър на специалност „Българска филология“ (2000 г.), за да бъде зачислена за докторант със Заповед РД 20-218/26.01.2017 г. в Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ във Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, чието обучение впоследствие е трансформирано в задочно обучение със Заповед РД 20-855/14.06.2017 г. Отчисляването с право на защита е със Заповед от 19.01. 2021 г.

1.2. Публикации

Ива Стоянова е представила 8 публикации по темата на дисертационния труд от които специално внимание изискват „Възрожденският разказ в постоянната експозиция на НИМ. В: Сп. Будител, април – юни 2017, с. 34 - 42. ISSN: 13127829, Възрожденската мисия на българския музей. В: Сборник „Културната памет във времето и пространството“. София: Св. Климент Охридски, 2018, с.124 – 125. ISBN: 9789540744261, Представяне на Българското възраждане в Националния исторически музей пред младата публика. В : Перспективи за културните институции на паметта - библиотеки, музеи, архиви в дигиталната ера - сборник с доклади от Международна видеоконференция. София - Орел, 10 – 11 май 2018 г. / състав. Елена Ю. Степанова и др. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 336-347, ISBN 978-954-07-4596-1, Документи и фотографии от Възраждането в колекциите на Националния исторически музей (специфики, достъп и популяризиране). В: Регионални културни политики за опазване на книжовно-документалното наследство в институциите на паметта – библиотеки, архиви, музеи - сборник с доклади от кръгла маса, Кюстендил, 21-22 октомври 2019 г. / състав. Анета Дончева ; научен ред. Цветанка Панчева. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2020, с. 127-138, ISBN 978-954-07-5118-4, както и „Българското възраждане – национален исторически разказ и музейни репрезентации в НИМ. В: Юбилеен сборник Николай Марков. Известия на НИМ. Т. 34, София: Уникарт, 2022. ISSN 1311 – 5219.“

2. Дисертационен труд

В дисертационният труд на Ива Стоянова биха могли да се обособят концептуално две основни части – историческа и проектна част. Изследванията и анализите в първата част, която предлага различни исторически ракурси и реконструкции, ще ги разгледам като предпоставка за реализацията на втората част, която е практически ориентирана и основана на разбирането, че културата е проективна и оттам управляема променлива и категория. Управлението и промяната обаче не са лесни занимания, поради което обикновено не присъстват в дисертационните трудове. По този начин обаче се пропускат както перспективите за промяна и развитие, които разкриват осъществените изследвания и анализи, така и възможностите за предлагане на различни решения на идентифицираните проблеми. В това отношение дисертационния труд на Ива Стоянова е приятно изключение спрямо коментиранията практика, което с основание предизвиква очаквания за промяна на състоянието на музейните разкази в Република България.

Структурата на дисертационния труд включва увод, пет глави, заключение, 5 приложения и използвана литература с общ обем от 224 страници. Неговата основна претенция е да представи „историческата действителност, максимално достоверно, на базата на научните и исторически доказателства, стимулирайки интелекта и логическото мислене у своите посетители, като в същото време не се отнемат емоционалното очарование от романтичното възприемане на миналото на човечеството като залог и стимул за усъвършенстване на материалната и духовната сфери в съвременното общество“ (с.3 от Автореферата).

В *увода* е изразена мотивацията на автора по отношение на избора на тема като е аргументирана нейната актуалност, представени са обектът и предметът на изследването, поставени в конкретни пространствени и времеви параметри, както и са определени основната цел и задачите на предприетото изследване. Обект на изследването е Националният исторически музей и по-конкретно неговата постоянна експозиция, която е предметизирана през националният исторически разказ за Българското Възраждане. Тази почти тавтологична закономерност – какво да представя Националният исторически музей, ако не националният исторически разказ, който е най-добре изразен през периода на Българското Възраждане, е

подложена на критична преоценка, която отчита не само мястото и значението на експозицията „Възраждане“ в общата музейна експозиция, но и начина по който разказва или (е) трябва(ло) да разказва националната история в контекста на различни „големи разкази“ – Османската империя, Балканите или социализма като идеология и практика в областта на културата и в частност на музеите в България, отнесени към съпоставими исторически музеи преди всичко в Централна и Югоизточна Европа. В поставена по този начин тема съвсем логично е определена основната цел на изследването – „да се установи какво развитие е претърпял националният исторически разказ за Българското Възраждане в Националния исторически музей от създаването му до днес“ (с.4 от Автореферата).

В *първа глава* на дисертационния труд е представен Националния исторически музей в контекста на различни концепции и модели за организация и управление на музеи в Централна и Югоизточна Европа. Подбрани са музеи, които са съпоставими като профил, функции и мисия до Националния исторически музей с оглед на възможността да се изследва предлагания национален исторически разказ в коментираните музеи и тяхното значение за оформянето на национално съзнание. Добре би било обаче да се прецизират критериите по които представените музеи са съпоставими с Националния исторически музей - София, за да има диференцирано отношение към всеки отделен случай и начина по който той се съотнася към обекта на изследването с оглед постигането повече оперативност и видимост на сравнителния анализ.

Във *втора глава* са разгледани концепциите и историята на създаването на Националния исторически музей като са потърсени и анализирани причините, целите и спецификите на неговото възникване, както и мястото и значението на експозицията „Възраждане“ при формирането на националния исторически разказ. Историческата реконструкция и „плътното“ описание на концепциите за създаването на Националния исторически музей в резултат на достъпа до изключително ценни и неизползвани досега документи разкриват поне няколко алтернативни перспективи за развитие, които по различни причини са останали нереализирани в миналото. Действително историографията се занимава предимно със случилото се и не коментира хипотези от типа „какво би станало, ако бяха се реализирали някои от предлаганите перспективи“, но от друга страна за проектирането на нова експозиция

е от ключово значение поне мисловното допускане и апробация на нереализираните алтернативи като се отчитат променените реалности и новите предизвикателства. Специално внимание изисква и въпроса „Защо Националният исторически музей остава в „единствено число“ и само в град София при наличието от 1999 г. досега на принципа на децентрализация в управлението и финансирането на културните дейности и по-конкретно в чл.2, т.2 от Закона за закрила и развитие на културата?“

В *трета глава* са представени „водещи тенденции в експозиционната практика на някои европейски музеи с цел да постави развитието на националния исторически разказ за българското Възраждане в контекста на една по-обща картина“ (с.6 от Автореферата). Много и различни са тенденциите и перспективите, които разкриват изследваните експозиционни практики. Те предполагат сериозно и задълбочено преосмисляне и адаптиране в контекста на националните особености на музейните експозиционни практики с оглед на извличането на най-доброто преди всичко от опита на музеите в Централна и Югоизточна Европа.

В *четвърта глава*, която е своеобразен център на дисертационния труд, много внимателно се изследва „развитието на разказа за Българското Възраждане като идейна концепция и нейното реализиране в постоянната експозиция на Националния исторически музей“ (с.6 от Автореферата). Прави впечатление прецизността и детайлното познаване на различните концепции не само за развитието на музея, но и за музейните експозиции в него, което е следствие от достъпа на дисертанта до изчерпателна и релевантна към темата на изследването информация. Това не винаги и не от всички би могло да се постигне, което е само по себе си проблем, но в конкретния случай резултатът от достъпа до информация е повече от убедителен като изчерпателност на факти и предлагани обяснения на протичащите процеси. Отвъд този обхват са останали обаче обясненията, които изискват анализ на „извън музейни“ фактори, както се изразява дисертанта. Политиката е такъв „извън музейен“ фактор, който предлага отговор на необяснени, но и на незададени и неизследвани въпроси като (например) защо в Националния исторически музей „приоритетно са третираны културните ценности от периодите на Праисторията и Античността като изключително ценни, уникални, атрактивни“ (с.16 от Автореферата), а са пренебрегвани или в по-малка степен са представени предмети (например) от

конституиращото царства/държави Средновековие или от народностно ориентираното Възраждане?

Пета глава - „Авторски идеен проект: как да репрезентираме Възраждането в НИМ?“ започва с представяне на „съвременната „картина“ в музеологията като се „проследяват някои „добри практики“ в сферата на музейното дело като пример за успешно реализирани изложби по темите за Възраждането, националното самоопределяне и духа на 19 в.“ (с.38 от Автореферата). Това е добра основа за предлагане на различни проекти за промяна на НИМ, както и информация за размисъл по отношение на тяхната конкретика. Представянето в тази част не е самоцелно като неговата имплицитна цел е да ситуира предлагания проект в контекста на съвременната музеология чрез „извличане“ и използване на релевантни практики и идеи от предходните глави. В рамките на тази глава би могло да се открие достатъчно информация за предлаганите идеи с необходимата степен на конкретност, които същевременно позволяват дебат по тях с оглед на оформянето на концепция, проект и план за структура на постоянната експозиция на НИМ в частта на Българското Възраждане (с.40-41 от Автореферата).

Заключението предлага обобщение на постигнатите резултати и отговор на въпросите и задачите, които са поставени в началото на изследването. Те засягат основно (1) актуалното състояние на националния музеен разказ за Българското Възраждане, погледнат в неговата историческа реконструкция назад във времето, както и перспективите за промяна и развитие, които се разкриват от „вписването“ му в различни „големи разкази“ (например) чрез проекти за промяна на структурата на постоянната експозиция на НИМ с оглед на нейното подобряване в отговор на съвременните предизвикателства и реалности. Изводът до който достига Ива Стоянова е, че „музейната репрезентация в НИМ се влияе не толкова от развитието на историографската наука и музеологията, колкото от държавните политики, доминиращи в един или друг период“ (с.42 от Автореферата). Той е показателен за осъзнаването както на ролята и значението на т.нар. „извън музейни“ фактори, така и на обществената значимост на предприеманите действия, свързани с промяна и развитие не само на музея, но и на постоянната експозиция и нейния разказ.

3. Заключение

Ива Стоянова предлага дисертационен труд, който показва добро познаване на музейните и експозиционни практики, не само в България, но и в съпоставими музеи с Националния исторически музей в Централна и Югоизточна Европа. Освен представяне и анализ на различни музейни разкази и експозиционни практики в дисертационния труд се предлага и авторски проект за промяна на структурата на постоянната експозиция на НИМ в частта на Българското Възраждане, което допълнително повишава качеството на осъществената научно-изследователска дейност.

Погледнати в своята цялост постигнатите изследователски резултати и коректно отразените в Автореферата приноси на изследването ми дават достатъчно основание да гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен “доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки на Ива Стоянова Стоянова.

22.02.2022 г.

г. София

проф. д. н. Иван Кабаков